

УДК 37.091.3:159.955

**MODERN LEARNING PROCESS IN QUESTIONS AND ANSWERS
СУЧАСНИЙ ПРОЦЕС НАВЧАННЯ В ЗАПИТАННЯХ І ВІДПОВІДЯХ****Міср Т.І.***d.p.s., prof. / д.пед.н., проф.*

ORCID: 0000-0002-2874-2925

Borys Grinchenko Kyiv University, Kyiv

Анотація. У роботі у формі «запитання – відповідь» представлено актуальні аспекти сучасного процесу навчання. Йдеться про змінне в освітньому процесі та відносно стале, яке створює основу для впровадження інноваційного. Розглянуто чотири рівні розгортання діяльності в сучасному процесі навчання (рівень окремого (особливого) виду діяльності, рівень дій, рівень операцій та рівень психофізіологічних функцій). Акцентовано увагу на прагненні молодої людини швидко отримати проміжний результат. Пояснено виникнення цієї тенденції функціонуванням суспільства знань та прийняттям установки «знання швидко втрачають актуальність». Схарактеризовано суспільство розуму Всесвіту як вищий рівень суспільного розвитку в порівнянні з попереднім. Розглянуто рефлексивний компонент сучасного процесу навчання.

Ключові слова: інновація, діяльність, дія, операція, психофізіологічні функції, суспільство знань, суспільство розуму Всесвіту, рефлексія.

Вступ.

Сучасний процес навчання досліджується вченими і педагогами-практиками в різноманітних аспектах, результати цих напрацювань теоретично і практично вивіщують зміст та процес навчання підростаючого покоління. Звісно цей постійний інноваційний поступ потреба часу. Умова витримати конкурентні пропозиції, які адресуються в усіх без винятку освітніх просторах майбутнім здобувачам освіти. Це індикатор відповідності прогнозованим і непередбачуваним викликам майбутнього.

Основний текст.

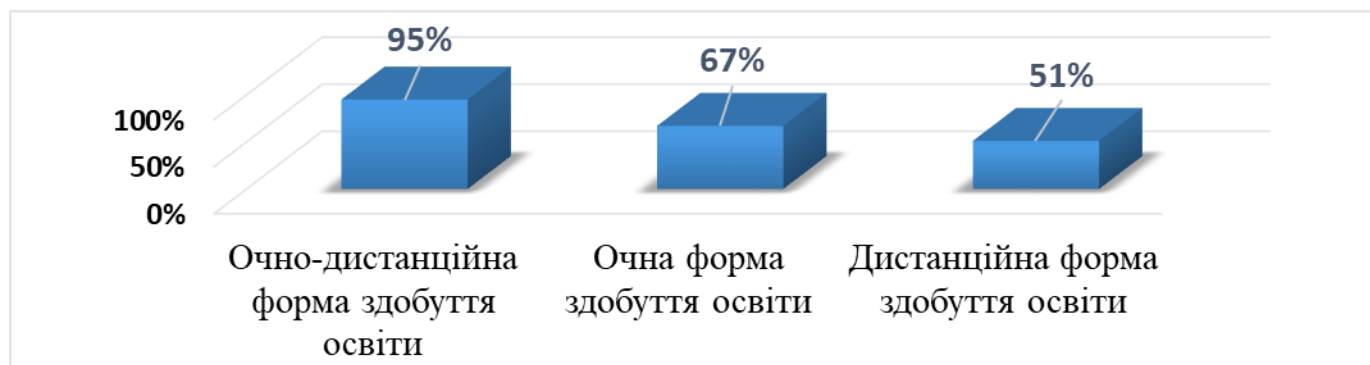
Виникає запитання: чи є в цьому інноваційному вихорі, безперечно необхідному й життєдайному, певне стале й довгочасне? У цьому контексті відразу приходить думка про цінності. Так, це ті крижелі, які передають від покоління до покоління умови існування людства в цілому та людини зокрема. Та у цій статті мова йтиме про інше стале, яке підживлюється розлогим корінням у всіх сферах наукового пізнання: філософському, психологічному, соціальному і т.д. Це діяльнісно-рефлексивна основа сучасного процесу навчання. Цією основою увага привертається до різних рівнів здійснення будь-якої діяльності в процесі навчання та до актів самопізнання себе в діяльності.

Відразу постає запитання, які рівні здійснення діяльності мають бути представлені в сучасному процесі навчання? Діяльність у сучасному процесі навчання має набувати чотирьох рівнів розгортання. Це рівень окремого (особливого) виду діяльності, рівень дій, рівень операцій та рівень психофізіологічних функцій. На рівні окремого (особливого) виду діяльності сучасний процес навчання постає у різних видах діяльності. Приміром, у навчально-дослідницькій, навчально-екскурсійній, навчально-проектній, навчально-пошуковій, навчально-пізнавальній, науково-дослідній, навчально-

практичній. Ці види діяльності можуть надавати дієвості очній, очно-дистанційній та дистанційній формам здобуття освіти. У цьому контексті важливо наголосити на тому, що очна організація всіх видів діяльності суттєво відрізняється від організації цих же видів діяльності за реалізації очно-дистанційної та дистанційної форм здобуття освіти. Ця відмінність стосується: часу, упродовж якого педагог (учитель, викладач) здійснює підготовку до заняття; процесуального контенту; засобового супроводу, способу перевірки робіт, виконаних здобувачами освіти; реалізації змодельованого; здійснення управлінського контролю, запровадження формувального оцінювання тощо.

Показово, що за результатами мінідослідження «Очна, дистанційна чи очно-дистанційна форма організації навчання?», студенти надали перевагу очно-дистанційній формі здобуття освіти (діаграма 1).

На рівні дій сучасний процес навчання слід розглядати як усвідомлений мисленнєвий акт, який набуватиме ефективного перебігу у разі усвідомлення й прийняття здобувачами освіти мети та підпорядкованості власної активності чіткому уявленню про кінцевий результат дій. Відразу постає запитання: *чому у процесі навчання мету визначили, результат уявили, а результат отримали інший?*

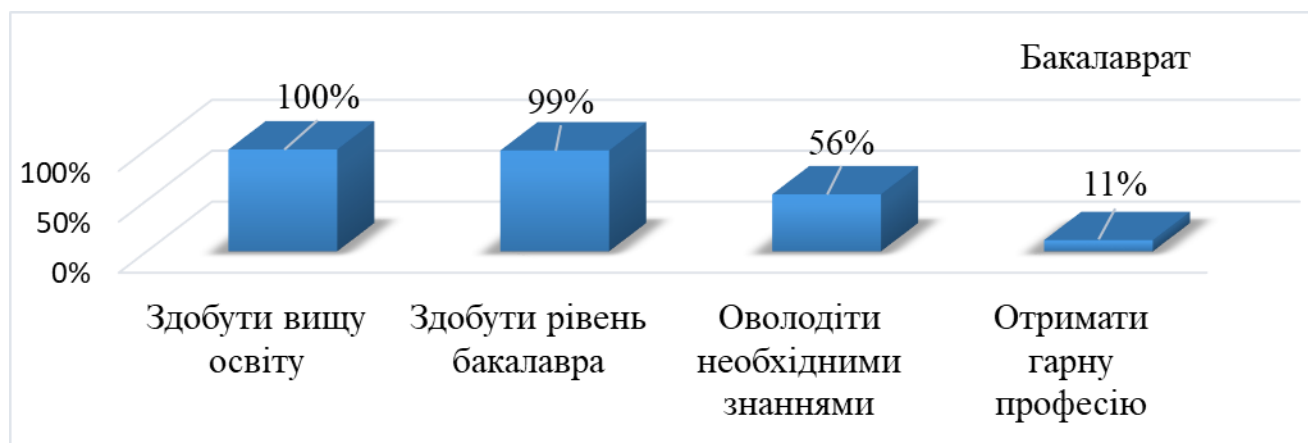

Діаграма 1. Результати опитування студентів у мінідослідженні «Якій формі організації навчання ви надасте перевагу: очній, дистанційній чи очно-дистанційній?»

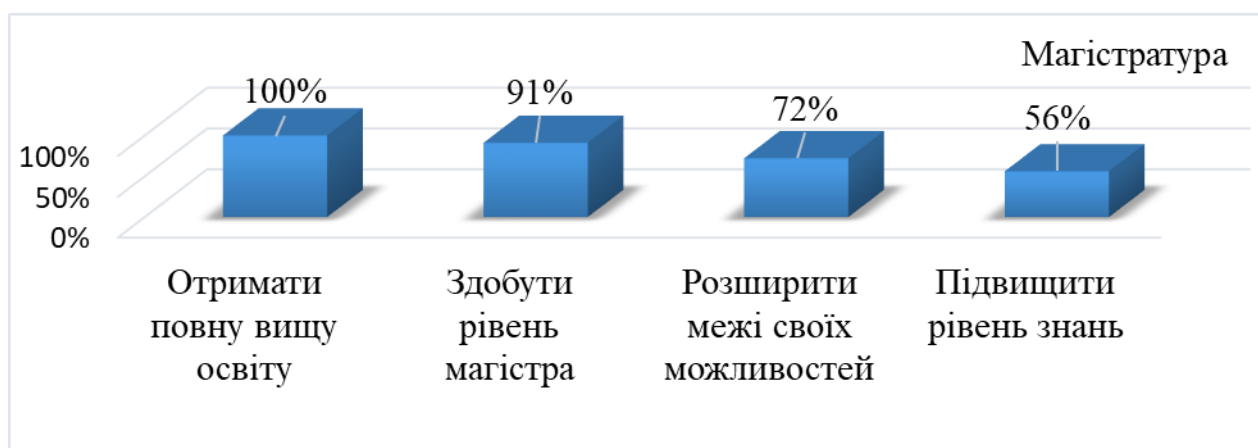
За результатами мінідослідження «Моя мета і результат навчання» встановлено, що здобувачі освіти в переважній більшості випадків вбачають мету навчання і його результат у здобутті певної освіти. Дані діаграм 2 та 3 відтворюють результати мінідослідження мети і результатів навчання бакалаврів і магістрів.

Для більш чіткого виявлення протиріччя, яке характеризує ставлення підростаючого покоління та сучасної молоді до освіти, наведу приклад, який є більш наочним і не затеоретизованим. Молода людина поставила перед собою мету скинути 5 кілограмів зайвої ваги, уявила свій новий образ як бажаний результат. Все чітко і зрозуміло. Та на рівні дій виникає безліч запитань. *Чи можна досягти бажаного результату, переглянувши свій раціон харчування, здійснюючи ранкові прогулянки, роблячи 30-хвилинні пробіжки стадіоном, відвідуючи тренажерний зал, плаваючи в басейні тощо?* Молода людина має визначитися, які дії вона буде виконувати, щоб досягти бажаного результату.

Причому результат кожної дії забезпечує рух до досягнення нового образу.

Діаграма 2. Результати опитування студентів у мінідослідженні «Яка моя мета і результат навчання на бакалавраті?»

Діаграма 3. Результати опитування студентів у мінідослідженні «Яка моя мета і результат навчання в магістратурі?»

Виникає наступне запитання. *Чому в освіті можна спостерігати іншу картину?* Молода людина, виконуючи ті чи інші дії, прагне виконати їх якомога швидше, тобто постійно відпрацьовує вміння швидкого отримання проміжного результату. Щось на зразок зменшення власної ваги засобами фотошопу на фотографії із своїм зображенням. Результат є, але втрачається саме головне тренування тіла у випадку зменшення ваги та тренування мозку у випадку виконання дій. Запитання: *чим спричинена поява таких тенденцій?*

Перш за все, прийняттям установки на те, що знання, які отримує молода людина, швидко втрачають свою актуальність. І це так, якщо поглянути на знання як засіб професійної самореалізації. А якщо розглядати знання як результат дозрівання структур мозку для зародження нових освітніх потреб, становлення більш удосконалених пізнавальних можливостей, переходу на вищі рівні та форми розумової діяльності. Це ніби ранкові прогулянки, 30-хвилинні пробіжки стадіоном, робота в тренажерному залі, плавання в басейні, яке щоразу здійснюється із більшим навантаженням на організм. І це навантаження нами прийнято, усвідомлено і переведено в категорію «бажане» й

«термінове».

Запитання: *чи може змінити ці тенденції перехід суспільства на новий рівень свого розвитку?* Суспільство знань має логічно перерости в суспільство вищого рівня, розвиток якого позначаю терміном «суспільство розуму Всесвіту». Функціонування цього суспільства спрямовуватиметься на формування у людини впродовж усього її життя здатності мислити, пізнавати, осмислювати навколишню дійсність, встановлювати зв'язки між явищами, процесами у системі та між системами з використанням новітніх засобів, які дають можливість по-іншому пізнавати Всесвіт і себе у ньому. По-іншому здійснювати рух від простого до складного. По-іншому забезпечити послідовний рух стадіями розвитку власного інтелекту та інтелекту Всесвіту, тобто рух від наочно-діючої розумової діяльності, до словесно-образної, а від неї до конкретно- і абстрактно-понятійної розумової діяльності, що розширює ноосферні межі. У цьому суспільстві знання сприйматимуться не як товар, термін придатності якого вичерпується, а як необхідна умова переходу з одного рівня власного розвитку на інший значно вищий, підготовка структур мозку до виконання нових, раніше невідомих дій, розуміння нового змісту й смислів, які визначаються з огляду на трактування людини як космопланетарного явища.

Запитання: *яке значення має для сучасного процесу навчання рівень операцій?* Молода людина (і не тільки) залучається до осмислення актів, які виконувалися нею без реалізації свідомого контролю за процесом їх розгортання. На рівні операцій активність має спрямовуватися на усвідомлення того, що здобувач освіти виконує. Це аналітика самої дії на основі пізнання її внутрішньої структури виокремленням операцій як її складників. Як приклад такої аналітики наведу напрацювання М. Бродлі. Англійський дослідник пропонує залучати здобувачів освіти до аналізу трьох видів ситуацій [3]: ситуації-вправи (здобувачі освіти ознайомлюються з проблемою, визначають складники дії з її вирішення та, використовуючи метод аналогій, формулюють нову проблему, яка вирішується за допомогою визначених складників дії або частини з них); ситуації-оцінки (здобувачі освіти оцінюють прийняте рішення, акцентуючи увагу на тому, як вони це роблять); ситуації-проблеми (здобувачі освіти встановлюють причину виникнення ситуації (явища, процесу) та конкретизують складники дії з розв'язання проблеми).

Запитання: *на що потрібно акцентувати увагу на рівні психофізіологічних функцій?* Звісно на фізіологічних процесах, які суттєво впливають на ефективність сучасного процесу навчання. Показово, що за результатами мінідослідження «Яка моя домінуюча орієнтація?» встановлено, що у суспільстві знань, у 100% випадків у здобувачів освіти виявлено орієнтацію на досягнення (мається на увазі орієнтація на досягнення швидкого результату), у 78% випадків – орієнтацію на відтворення, у 42% випадків – орієнтацію на розуміння та у 4% випадків – зафіксовано цілісну орієнтацію. Отже, на рівні психофізіологічних функцій особливу увагу в процесі навчання потрібно приділити формуванню у здобувачів освіти цілісної орієнтації.

Яке призначення рефлексивного компонента діяльнісно-рефлексивної основи для сучасного процесу навчання? Призначення рефлексивного

компонента потрібно розглядати з урахуванням віку здобувачів освіти (йдеться про молодший шкільний, підлітковий та юнацький вік). Адже рефлексія як здатність до акту самодослідження власних дій та вчинків, їх аналізу та перебудови започатковується психічними новоутвореннями молодшого шкільного віку, зокрема довільністю психічних процесів та появою внутрішнього плану дій. Формується рефлексія в підлітковому віці на основі появи «нових структурно-функціональних особливостей самосвідомості» [2]. Розвивається рефлексія в юнацькому віці на основі інтенсивного розвитку абстрактно-логічного мислення та самопізнання як акту «створення себе завтрашнього», «конструювання власного життєвого шляху» [3].

Виникає запитання, *яких проявів існування і функціонування набуває рефлексія у молодій людини?* Рефлексія може функціонувати як психічна властивість. У цьому випадку її можна розташувати поряд з такими психічними властивостями, як спрямованість, темперамент, здібність, характер. Рефлексія може існувати як психічний процес, який відповідно поповнює ряд інших психічних процесів, як-от, пізнавальні, емоційні, вольові. Рефлексія може функціонувати як психічний стан, що розгортається під час комунікації як рефлексія в діалозі (тобто усвідомлення співрозмовниками змісту спілкування) та діалог у рефлексії (долучення кожного з них до розроблення ходу спілкування).

Які тенденції у спрямованості рефлексії в молодій людини? Результати мінідослідження «Спрямування моєї рефлексії» засвідчили, що у 100% випадків перевага надається рефлексивним роздумам, розмірковуванням, аналізу власних психічних станів. У 96% випадків рефлексуванню під час спілкування (усвідомлення того, як я сприймаюся співрозмовником, як він оцінює мене). І лише у 5% випадків молода людина послуговується рефлексією як видом пізнання себе в діяльності, тобто здійснює так зване самостереження в діях.

Що «запускає» рефлексію у сучасному процесі навчання? «Запуску» рефлексії може слугувати неуспішний результат діяльності, порушення її перебігу, неузгодженість / конфліктність інформації, неспрацювання реалізованих раніше способів дій, невирішуваність задачі, суперечливість особистісно значущої інформації, проблемні ситуації тощо. Сучасний процес навчання має містити якомога більше ситуацій для виникнення режимів самоаналізу, самопізнання.

Висновки:

діяльнісно-рефлексивна основа сучасного процесу навчання на рівні самосвідомості має розгортатися як самопізнання, орієнтоване на свій внутрішній суб'єктивний світ у процесі здійснення діяльності, а на рівні свідомості – як пізнання, спрямоване на власні дії та їх саморегуляцію під час здійснення діяльності.

Важливо, щоб хід процесу навчання не сприяв зародженню у здобувачів освіти негативного ставлення до себе, оскільки на тлі незадоволеності собою рефлексія перетворюється на засіб самопригнічення. *Підрастаюча людина має переживати себе як цінність* (адекватну й необхідну для розвитку соціуму і

Всесвіту). За позитивного ставлення до себе, процес навчання і рефлексія сприйматимуться нею як необхідні засоби тренування власного розуму й неодмінні умови саморозвитку.

Література:

1. Broudly M. Case – studies : Why and How / Broudly M. S. – Teacher college record. – L., 1990. – Vol. 91 (3). – 449 – 457 p.
2. Божович Л. И. Этапы формирования личности в онтогенезе // Психология развития. – СПб. : Питер, 2001. – С. 227.
3. Титаренко Т. М. Життєвий шлях особистості // Основи практичної психології. – К. : Либідь, 1999. – 536 с.

***Abstract.** In the work the form of "question - answer" presents current aspects of the modern learning process. It is about variable in the educational process and relatively sustainable, which creates a basis for the introduction of innovation. It is considered four levels of development of the activity in modern learning process (the level of a separate (special) type of activity, the level of actions, the level of operations and the level of psychophysiological functions). Emphasis is placed on the young person's desire to quickly receive an intermediate result. The emergence of this trend is explained by the functioning of the society of knowledge and acceptance of the attitude "knowledge quickly loses relevance". It is characterized society of mind of the Universe as the highest level of social development in comparison with previous. The reflexive component of modern learning process is considered.*

***Key words:** innovation, activity, action, operation, psychophysiological functions, society of knowledge, society of mind of the Universe, reflection.*

Статтю відправлено: 21.05.2020 г.

© Мієр Т.І.